

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi**Dini və milli tolerantlıq,
millətlərarası münasibətlərin
inkışaf etdirilməsi**

Məlumdur ki, Azərbaycanın tarixi inkışafının xüsusiyyətləri, coğrafi mövqeyi, əhalisinin etnik tərkibi bu ərazidə müxtəlif dinlərin mövcudluğuna şərait yaradıb. Ayrı-ayrı dövrlərdə Bütperəstlik, Zərdüştilik, İudaizm, Xristianlıq, İslam və bir çox başqa dini cərəyanlar ölkədə bu və ya digər dərəcədə yayıla bilməklə bir-birinə qarşılıqlı təsir göstərmiş.

Azərbaycanda ötən onilliklər ərzində, dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, yüzlərlə tarixi-dini abidə bərpa edilib, tikilib və ya yenidən qurulub. Əlbəttə ki, ölkə üçün bu prosesi səciyyəvi edən və onu dünya ölkələrinə nümunəvi edəcək bir sıra məqamlar var. Əhalisinin əksəriyyəti müsəlman olan Azərbaycan ilk səmavi dinlər sayılan Yəhudilik və Xristianlığın erkən dövrlərdən etibarən yayıldığı məkandır. Odu ki, tarix boyu müxtəlif millətlərin, dinlərin vətəni olan Azərbaycanın hər bir guşəsində kilsə və sinaqoqlara, məscidlərə, habelə atəşpərəst məbədlərinə rast gəlmək olar.

**Bərpa prosesi
digər səmavi
dinlərə
məxsus abidələri
də ehtiva edir...**

Azərbaycanda tarixi-dini abidələrin bərpası təkcə İslam dininə aid abidələrlə məhdudlaşmış, digər səmavi dinlərə məxsus abidələri də ehtiva edir. Belə ki, Bakıda Rus Pravoslav Baş Kafedral kilsəsi olan Jen-Mironosets kilsəsi 1920-ci ildə bağlanıb, Sovet hakimiyyəti dövründə anbar kimi istifadə olunub və dağıntılara məruz qalıb. Dövlət müstəqilliyimizin bərpasından sonra məbəddə təmir edildi. Hazırda Qafqazın ən böyük Rus-Pravoslav kilsəsi olan Jen-Mironosets məbədi memarlıq xüsusiyyətlərinə və tarixi keçmişinə görə Pravoslav aləminin ən görkəmli kilsələrindən biri kimi qəbul olunur.

Bundan başqa, Bakıda Xilaskar Yevangelik Lüteran Kilsəsi, Gəncə şəhərindəki Aleksandr Nevski Rus Pravoslav Kilsəsi də dövlət tərəfindən təmir olunub.

Xristian dini mirasına qayğı və diqqətin digər göstəricisi Qafqaz Albaniyasının xristian abidələridir. Alban xristian memarlıq nümunələri, tarixi dini abidələri əsasən ölkənin Qarabağ, Qəbələ, Qax, Şəki, Zaqatala bölgələrində yerləşir. Qax rayonunun Lətik

Kötöklü kəndi ərazisində Yeddi kilsə monastırı, Şəkinin Kiş kəndindəki Qafqazda ən qədim xristian məbədlərindən olan Kiş-Yelisey məbədi, Qax rayonunun Qum kəndi ərazisində yerləşən Qum bazilikası və Mamrux məbədi, habelə digər alban abidələri dövlət tərəfindən bərpa edilərək mühafizə olunur.

**Bakıda köhnə
məbədin yerində
tikilən yəhudi
sinaqoqu
Avropada ən böyük
sinaqoq sayılır**

Qafqazın ən qədim xalqlarından olan udilərin kompakt şəkildə yaşadığı Qəbələ rayonunun Nic qəsəbəsindəki "Çotari" Alban Udi kilsəsi Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təmir edilib. Qəbələ rayonu ərazisindəki digər Alban kilsəsi olan Müqəddəs Məryəm Ana Kilsəsi isə bu ilin noyabr ayının 7-də (baxmayaraq ki, həmin ərəfədə ölkədə Vətən müharibəsi gədiirdi) Heydər Əliyev Fondu tərəfindən təmir və bərpa edilərək xristian dindarlarının istifadəsinə verildi. Azərbaycan katolik xristianlarının sayının az olmasına baxmayaraq, ibadətliyinin yerinə yetirilməsi üçün məbəddə ehtiyac duyan katoliklər üçün bolşeviklər tərəfindən 1934-cü ildə dağıdılan "Müqəddəs Bakirə Məryəmin Məsum Hamiləliyi" kostyolu - polyak katolik kilsəsinin əvəzinə yenisi inşa edildi. Yəhudi sinaqoqlarına gəlməyə isə, Bakıda köhnə məbədin yerində tikilən yəhudi sinaqoqu Avropada ən böyük sinaqoq sayılır. Sinaqoqun tikintisində Qafqazın müsəlman icmalarının tarixi-dini mərkəzi olan Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi, Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Azərbaycan Yeparxiyası yaxından iştirak edib. Yəhudilərin kompakt şəkildə yaşadığı, "Qafqazın Yərusəlimi" adlandırılan Quba rayonu ərazisindəki "Qırmızı qəsəbə"dəki altı günbəzli sinaqoq da bərpa edilib.

Azad edilmiş rayonlarda dini irsə münasibət Azərbaycanın tolerant mahiyyətinin yeni nümayişi olacaq - Birinci vitse-prezidentin ideyası...

**Azərbaycan
müsəlman ölkəsi
kimi xristian
abidəsinin
bərpasına
töhfə verib**

Dövlət tərəfindən bərpa edilərək mühafizə olunan digər dini abidə isə Bakının mərkəzindəki Müqəddəs Qriqori erməni kilsəsidir. Hazırda Prezident Kitabxanasının balansında olan erməni kilsəsində nadir erməni ədəbiyyatı fondu və depozitar fond saxlanılır.

Tarixi-dini abidələrə münasibət məkandan asılı olaraq dəyişməyib, Azərbaycan ölkə xaricində də eyni dəyərlərə sadıq qalıb. Tarixdə ilk dəfə Azərbaycan müsəlman ölkəsi kimi xristian abidəsinin bərpasına töhfə verib - Heydər Əliyev Fondunun maliyyə dəstəyi ilə Vatikanın Müqəddəs Marçellinio, Pietro, Müqəddəs Sebastian kateqoriyalarının bərpası həyata keçirilib, Fransada Notr-Dam kilsəsinin təmirinə maliyyə vəsaiti ayrılıb, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü və Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Rusiyada xristianlığın qəbul edilməsinin 1025 illiyinə və Həştərxanın təməlinin qoyulmasının 455 illiyinə həsr edilən Müqəddəs Vladimir kilsəsinin qarşısında meydanı Knyaz Vladimirin abidəsi ucaldılıb. Bununla yanaşı, Fransanın Orn departamentinin Santiyi, Fresnay o Sovaj, Sanliyer la Jerar, Tanvil, Kurjust, Revoyon və Mal yaşayış qəsəbələrində X-XII əsrlərə aid 7 kilsənin bərpasına yardım edilib.

**Xristian memarlığının
özündə əks etdirən
əsir abidələrimiz
artıq yenidən
əmin əllərdədir**

Bütün bunlara baxmayaraq, Azərbaycan dövləti bu illər ərzində öz torpağında əsir abidələrə çevrilən tarixi-dini abidələrə - məscid, ziyarətgah, kilsə və monastirlərinə erməni təcavüzü ilə əlaqədar olaraq yardım əlini uzada bilməyib. Bu gün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin apardığı qətiyyətli siyasət nəticəsində ordumuzun hərbi qələbələri ilə 30 ilə yaxın müddət ərzində erməni işğalı altında qalan ərazilərimiz azad edilib. İşğalçı ermənilər tərəfindən dağıdılan, tövlə kimi istifadə edilməklə təhqir olunan məscidlərimizlə yanaşı, Al-

ban xristian memarlığını özündə əks etdirən əsir abidələrimiz artıq yenidən əmin əllərdədir. Prezident İlham Əliyev çıxışlarının birində deyib: "Bizim ərazimizdə olan bütün məbədlər tarixi sərvətimizdir. Azərbaycan hər il Bakı Humanitar Forumu, ya da ki, Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilir. Azərbaycan dünyada dinlərinin liderlərinin Zirvə görüşlərini keçirir. Baxın, görün, nələri deyilib bizim haqqımızda. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Azərbaycanı İslam dininə olan münasibətə örnək kimi göstərir. Rusiya Pravoslav Kilsəsinin patriarxı Kiril Bakıda olarkən Azərbaycanı bu sahədə görülmüş işlərə yüksək qiymət verib, Pravoslav kilsələrində olub. Roma Papası Fransisk Bakıda olarkən rəsmi çıxışında Azərbaycanı tolerantlıq, dini dözümlülük, multikulturalizm haqqında danışıb".

**"Biz yalnız
müsəlmanlara
deyil, bütün dinlərə
məxsus mənəvi irsi
bərpa edəcəyik"**

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva İCESCO-nun "Qadınlar və qızlar elmdə" Beynəlxalq Günü münasibətilə keçirdiyi tədbirdə videoforumatda çıxışı zamanı işğal altından qurtarılan müxtəlif dinlərə məxsus abidələrə eyni münasibətin sərgilənəcəyini bildirib: "Hörmətli tədbir iştirakçıları, qeyd edilənlərlə yanaşı mən firsətdən istifadə edərək, Ermənistanın işğal etdiyi ərazilərimizin 30 ildən sonra Azərbaycan tərəfindən azad olunması və tarixi ədalətin bərpası ilə nəticələnən ötənlik 44 günlük Vətən müharibəsi zamanı dəyərli dəstəyinə görə

biri budur ki, Azərbaycan dövləti bu siyasəti həmin dini və etnik qruplara onlardan hər hansı formada istifadə etməmək şərti ilə yürüdü. Bir daha təsdiq olunur ki, Azərbaycanda müxtəlif xalqların, mədəniyyətlərin, dinlərin sərbəst fəaliyyəti üçün hər cür şərait yaradılıb. Dövlətin və ölkə rəhbərliyinin bütün dinlərə bərabər münasibəti dinlərarası əlaqələrin inkışafına və bu münasibətlərin qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıq əsasında qurulmasına kömək edir. Bundan əlavə, Azərbaycan ailəsində müxtəlif xalqların nümayəndələrinin dinc yanaşı yaşaması və çalışması ölkənin təməl mənəvi dəyərlərindən biridir. Azərbaycanda güclü multikultural bazaya sahib olan tolerant mühit müasir inkışafın əsas göstəricilərindəndir. Bütün bunlara görə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, haqlı olaraq, ölkəmizdəki multikulturalizmi "normal həyat təzi" kimi qiymətləndirir və bu istiqamətdə dövlət səviyyəsində inkışafa böyük dəstək verir. Bu mənada, müasir dövrdə Azərbaycan Respublikasında multikulturalizmlə bağlı həyata keçirilən məqsədyönlü dövlət siyasəti həyat həqiqətlərini tamamlayır.

Azərbaycan cəmiyyətindəki uğurlu tolerantlıq atmosferi, mədəniyyətlərarası dialoq, multikulturalizmin inkışafı modeli dünyanın diqqətini çəkir. İndi dünyada çoxmədəniyyətli modelin humanizm və tolerantlıq prinsiplərinə əsaslandığı qəti şəkildə qəbul edilib. Ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı və apardığı sabit, müdrik siyasət Azərbaycanı tolerantlıq ənənələrinin qorunub saxlanılması və daha da inkışafı üçün əlverişli şərait yaradıb. Multikulturalizm siyasətinin bu gün uğurla həyata keçirilməsi, şübhəsiz ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin bu mövzuda işini fədakarlıqla davam etdirən Prezident İlham Əliyevin adı ilə əlaqələndirilməlidir. Prezident İlham Əliyev multikulturalizm siyasətini günü-gündən yeni tarixi şəraitdə inkışaf etdirir və ölkənin daxili və xarici siyasətinin vacib tərəfi kimi təqdim edir.

**Məhəmmədəli
QƏRİBLİ**

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə çap olunur.

**Onlardan hər hansı
formada istifadə
etməmək şərti ilə...**
Ən vacib məqamlardan